

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Meerjarenperspectief 2019-2022

Planning 2019-2022

Wat gaat Rijnland realiseren?

Wat gaat dat kosten?

Wat betekent dat voor de belastingtarieven en de schulden?

Leeswijzer

Voor u ligt het Meerjarenperspectief 2019-2022 (MJP) van het Hoogheemraadschap van Rijnland. In dit MJP geven wij een doorkijk wat Rijnland de komende jaren gaat doen, met de daarbij behorende kosten en wat dat betekent voor de waterschapsbelasting. Het MJP maakt deel uit van de Planning- en Controlcyclus en vormt het kader voor de later dit jaar vast te stellen Programmabegroting 2019.

Inhoudsopgave

Leeswijzer	2
1. Inleiding en ontwikkelingen	4
2. Programma Waterveiligheid	7
3. Programma Voldoende Water	9
4. Programma Schoon en Gezond Water	12
5. Programma Waterketen	14
6. Programma Bestuur, Organisatie en Dienstverlening.....	17
7. Financiële uitwerking	20
8. Risico's en risicobeheersing	24
Bijlage 1. Overzicht investeringen	25

1. Inleiding en ontwikkelingen

Rijnland bestendigt de lijn van sober en doelmatig waterbeheer

Goede voortgang WBP5: voortzetten en afmaken

Rijnland heeft in 2016 het Waterbeheerplan 2016-2021 'Waardevol Water' vastgesteld, met daarin de ambities voor het samen werken aan droge voeten en schoon water. Daarbij hebben we in de afgelopen jaren goede voortgang geboekt in met name de programma's Waterveiligheid en Voldoende water, zo blijkt uit de Effect- en middelenmonitor 2017.

Uit de Effect- en middelenmonitor komt eveneens naar voren dat het nodig is om nu meer prioriteit te gaan geven aan de programma's Schoon en gezond water en Waterketen. Dit om de waterkwaliteit en de zuiveringsresultaten verder te verbeteren, evenals de onderhoudsstaat van de assets.

Het reguliere werk is onze basis

De kern van ons werk bestaat uit het beheren van het waterpeil in 800 peilvakken, het zuiveren van het afvalwater van bedrijven en 1,3 mln inwoners, het onderhouden van 1.300 km keringen, 2.600 km watergangen en ruim tweeduizend kunstwerken. Dat doen we zo goed mogelijk.

Rijnland is daarbij bezig met een omslag van met name correctief naar meer risicogestuurd en preventief onderhoud, volgens de werkwijze van assetmanagement. Om zoveel mogelijk binnen de gestelde financiële kaders te blijven verloopt deze transitie gefaseerd. Dat betekent dat vooralsnog een substantieel deel van het onderhoud correctief blijft.

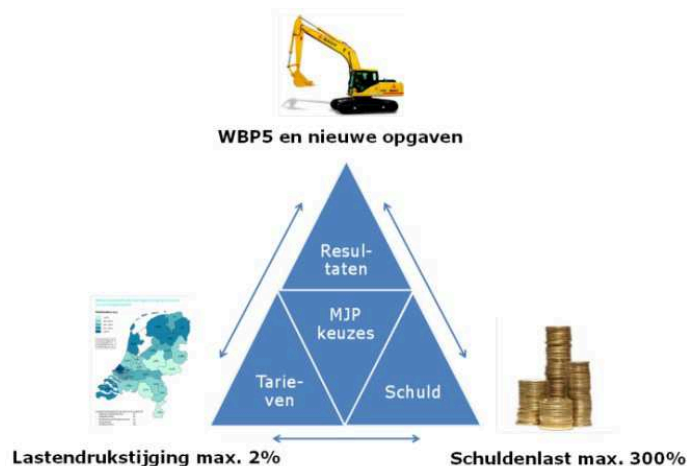
Nieuwe opgaven: klimaatverandering, energietransitie, waterkwaliteit

De effecten van klimaatverandering en bodemdaling worden sneller merkbaar dan eerder voorzien. Dit vraagt onder meer extra maatregelen in de polders en de bebouwde omgeving. Maar ook slim samenwerken met strategische partners en zoeken naar andere wegen, door middel van participatie en innovatie.

Op het gebied van energietransitie en waterkwaliteit heeft het bestuur het afgelopen jaar trajecten doorlopen, uitmondend in intenties voor het realiseren van energieneutraliteit in 2025 en 'Kijk op waterkwaliteit' in de VV van 28 maart, ter nadere afweging bij dit MJP. Daarnaast zijn er onvermijdbare ontwikkelingen en wettelijke eisen zoals de privacywet, de ICT-beveiliging en de omgevingswet.

Het schuurt: WPB5 en nieuwe opgaven versus financiële kaders

De VV heeft in het WBP5 naast de te realiseren doelen heldere financiële kaders gesteld voor de maximale lastendrukstijging (max. 2% per jaar) en de schuldenpositie (max. 300% in 2026).

Het college heeft geworsteld met de vraag hoe de reguliere en nieuwe opgaven en de externe ontwikkelingen samenhangen met de financiële kaders. De conclusie: het schuurt binnen de driehoek. Het college is daarom op zoek gegaan naar een mix van betaalbare en haalbare resultaten.

Diverse scenario's verkend, we komen uit op midden-scenario

Het college heeft diverse scenario's verkend en tegen elkaar afgewogen. Het kwam daarbij uit op een compromis dat zoveel mogelijk past binnen de driehoek: een Midden-scenario ten opzichte van een minimaal 'Nul'-scenario en een 'we doen alles' Max-scenario.

Scenario	Lastendrukstijging	Schuldenpositie 2026	Formatieversterking
Nul	2,0% per jaar	€ 672 mln, 298%	0 fte
Max	3,0%-3,5%-3,5%-3,5%	€ 737 mln, 291%	42,5 fte
Midden	2,0% per jaar	€ 688 mln, 305%*	9,85 fte

* 295% in 2027

Deze scenario's volgen hier onder.

Nul-scenario: onaanvaardbare reductie in ambitie

Bij dit scenario blijven schuld en tarieven binnen de bestuurlijke kaders, maar het vraagt een substantiële verlaging van investeringen waardoor een onaanvaardbare inbreuk wordt gedaan op minimale eisen aan onze reguliere taakuitoefening en nieuwe ambities.

Max-scenario: onaanvaardbare overschrijding financiële kaders

Bij dit scenario kan Rijnland de zuiveringstechnische werken en andere assets sneller op orde brengen en houden en de omslag naar meer risicogestuurd preventief onderhoud op hoger tempo realiseren. En Rijnland kan met dit scenario de opgaven voor energieneutraliteit, waterkwaliteit en klimaatverandering meteen op tempo oppakken, waarbij er voldoende capaciteit is om beter in te spelen op externe ontwikkelingen en samenwerkingskansen en de kwaliteit van de dienstverlening verder te verbeteren. Het Max-scenario heeft echter naar het oordeel college onaanvaardbare financiële consequenties, in het licht van de kaders die de VV heeft gesteld.

Midden-scenario: weloverwogen mix, maar kan niet in alle belangen voorzien

Bij het Midden-scenario pakken we geleidelijk al zoveel mogelijk op van de nieuwe opgaven voor energieneutraliteit, waterkwaliteit en klimaatverandering. De intenties houden we overeind, echter met het risico dat we niet alle ambities op de streefdatum realiseren. We brengen de basis verder op orde, waarbij we zoveel mogelijk voorkomen dat we nieuwe achterstanden oplopen en we maken een getemporiseerde omslag naar risicogestuurd preventief onderhoud. In dit scenario verbeteren we de schuldenpositie en is er beperkte personele versterking voor basis op orde en autonome ontwikkelingen. Het college heeft dit scenario laten uitwerken tot het voorliggende MJP.

Eerst de basis en afspraken nakomen, dan nieuwe zaken oppakken

Een MJP is een meerjarenplan op hoofdlijnen, waarbij de nadere uitwerking plaatsvindt in de begrotingen. Het college wil vooralsnog zoveel mogelijk vasthouden aan de vastgestelde streefrichtingen en ambities, echter in het besef dat we niet alles kunnen realiseren. Bij de nadere uitwerking hanteren we dezelfde kapstok als voor dit MJP, namelijk:

- De basis verder op orde brengen
- Wettelijke verplichtingen en gemaakte afspraken nakomen
- Anticiperen op nieuwe ambitie en ontwikkelingen
- Schuldenpositie beter beheersen en lastendrukstijging beperken

Tarieven 2019 stijgen minder dan 2%

In dit MJP stijgen de op te brengen belastingen jaarlijks met 2%, overeenkomstig het kader van het WBP5. Omdat het aantal belastingeenheden toeneemt (aantal woonruimtes en vervuilingseenheden) stijgen de uiteindelijke tarieven voor alle

belastingcategorieën in 2019 met minder dan 2%. De tarieven en voorbeeld-praktijksituaties vindt u in hoofdstuk 7.5. Een meerpersoonshuishouden betaalt in 2019 bijvoorbeeld € 3 per jaar meer.

Interventies ter beheersing van de schuldenlast

Dit MJP komt uit op een schuldenpositie van 305% in 2026 en 295% in 2027. Om zeker te stellen dat Rijnland vanaf 2027 geen hogere schuldenlast meer heeft dan 300% voorziet dit MJP in een mix van maatregelen, te weten: onderzoek naar het hanteren van een investeringsplafond; toepassen van de lange termijn assetplanning als afwegingsinstrument om binnen het investeringsplafond te blijven; en het minder activeren van eigen personeel. In dit MJP is al rekening gehouden met € 2,5 mln per jaar minder projecturen activeren.

Beperkte personele versterking

De VV heeft bij de begroting 2018 de strategische personeelsplanning (SPP) meegenomen en daarbij gekozen voor het SPP-middenscenario. Dat betekende een beperkte uitbreiding van het personeel en omzetten van tijdelijke inhuur naar vaste formatie waar dat nodig is. In dit MJP zetten we die lijn door en zetten we meer in op kwaliteit boven kwantiteit. We zien het als uitdaging om binnen de toegestane capaciteit zoveel mogelijk te realiseren, waaronder het verder werken aan de waterketen en het voldoen aan nieuwe wettelijke eisen.

Conclusie

Alles afwegende beoordeelt het college het Midden-scenario als een afgewogen mix van keuzes tussen ambities, personele capaciteit en financiële kaders. We zetten ons in om zoveel mogelijk doelen te bereiken binnen de beschikbare middelen en capaciteit, maar het Midden-scenario houdt ook in dat we niet alles kunnen doen. Bij de begroting 2019 (en volgende begrotingen en MJP's) wegen we specifiek af wat precies we wel en niet realiseren.

Op die manier ligt een sober en doelmatig scenario voor u, met ruimte voor nadere invulling, door u en straks door uw opvolgers.

2. Programma Waterveiligheid

Portefeuillehouder: M. Kastelein, H. Pluckel (kust)

Directeur: A. Bol

2.1 Doel

Wonen in Rijnland lijkt zo vanzelfsprekend, maar doordat een groot deel onder zeeniveau ligt, blijft het beheergebied niet droog zonder duinen, dijken en kades. In totaal beheert Rijnland bijna 45 kilometer primaire waterkeringen, waarvan 40 kilometer duinen, en bijna 1250 kilometer regionale keringen. Wij beschermen ons beheergebied en de Rijnlandse inwoners goed tegen overstromingen vanuit de zee, de rivieren en het regionale watersysteem. Hiervoor gebruiken we een aanpak in drie lagen: we noemen dat meerlaagsveiligheid. De tactische doelen in het WBP5 komen overeen met deze drie lagen van de meerlaagsveiligheid:

1. Wij beschermen tegen overstromingen (preventie),
2. Wij adviseren over het beperken van de gevolgen van overstromingen (gevolgbeperking),
3. We bereiden ons goed voor op een calamiteit.

2.2 Wij beschermen tegen overstromingen

We gebruiken de term 'zorgplicht'. Zorgplicht houdt in dat Rijnland als beheerder de taak heeft om de keringen aan de veiligheidseisen te laten voldoen en voor het noodzakelijke preventieve beheer en onderhoud te zorgen. Voor de primaire keringen is dit verankerd in de waterwet, maar we vinden dat we voor de regionale keringen eenzelfde zorgplicht hebben. De werkzaamheden die bij de zorgplicht horen zijn niet anders dan wat we altijd al doen. In het kader van de zorgplicht verhogen en versterken we regelmatig onze waterkeringen, bijvoorbeeld omdat ze door bodemdaling te laag zijn geworden. En we zetten instrumenten als voorlichting, advisering, inspectie, vergunningverlening, toezicht en handhaving in. De belangrijkste werkzaamheden in de planperiode zijn:

- We brengen de afgekeurde delen van de primaire kering langs de Hollandsche IJssel, ter hoogte van Gouda, op orde. De versterking van de dijk zelf is in 2018 afgerond. De keersluis en de Mallegatsluis zullen eind 2022 op orde zijn. Medio 2019 start hiervoor de planuitwerkingsfase. Voor de voorlanden langs deze waterkering wordt onderzocht of ze alsnog kunnen worden goedgekeurd o.b.v. nieuwe rekenregels die worden ontwikkeld in de "Projectoverstijgende Verkenning (POV) Voorlanden". Eind 2018 – eerste inschatting- zijn de resultaten van deze POV bekend en weten we wat we in de MJP-periode met dit deel van de kering moeten. In 2018 is de voorbereiding voor het op orde brengen van de Havensluis gestart ten behoeve van opname in het HWBP in 2019.
- In de planperiode beoordelen we de primaire waterkeringen in het kader van de landelijke beoordelingsronde 2017-2023.
- Naar aanleiding van de ILT Audit is een verbeterplan opgesteld. In de komende jaren staan het inrichten en verbeteren van onderhoud centraal, via onderhoudsrapportages en het inrichten en uitbreiden van dataverkeer.
- We voorzien dat we in het huidige tempo mogelijk licht inboeten op de afspraken met de provincie, het gaat om enkele kilometers, maar deze lichte afwijking is niet zorgwekkend. We verbeteren en onderhouden per jaar ongeveer 25 km regionale keringen. In de planperiode vallen daar ook de benodigde verbeteringswerken aan de voormalige (primaire) C-keringen onder: de waterkering langs de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel en de kunstwerken in de Spaarndammerdijk, deze vallen in de HWBP programmering en subsidiëring.
- We werken aan de toetsing van de regionale waterkeringen. Tot en met 2019 werken we aan de toetsing van kunstwerken (o.a. sluisen), bijzondere waterkerende

constructies (o.a. damwanden) en niet-waterkerende objecten. Daarna toetsen we ook de grondlichamen.

- We houden de beleidskaders actueel (keur, leggers, beheerregister en Nota Waterkeringen). Vanaf 2019 werken we aan een nieuwe Nota Waterveiligheid, gebaseerd op de evaluatie van de Nota Waterkeringen die in 2018 wordt uitgevoerd en de evaluatie van de Kustnota uit 2017. Eén van de onderwerpen die aan bod zal komen is de normering van de regionale waterkeringen, waaronder de nog niet-genormeerde (polder)keringen.
- We voorkomen activiteiten die een negatieve invloed hebben op de waterkeringen. Dit doen we met voorlichting, planadvisering, vergunningverlening, toezicht en handhaving. Jaarlijks controleren we middels een kadeschouw een deel van de keringen op (illegale) activiteiten. Bij planadvisering en vergunningverlening kijken we, in lijn met de nieuwe Omgevingswet, zo integraal mogelijk naar mogelijkheden voor (mede)gebruik van keringen.
- Daarnaast voeren we de reguliere jaarlijkse voorjaarsinspecties uit waarbij we alle keringen binnen het beheergebied visueel inspecteren.
- In het HWBP is een verbeter- en veranderplan opgesteld om te komen tot een stabiel financieel programma, met als doel een doelmatige en sobere besteding van de beschikbare financiële middelen. We zetten de samenwerking met andere waterschappen voor het muskusrattenbeheer voort.

2.3 Wij adviseren over het beperken van de gevolgen van overstromingen

Hoe hoog en sterk onze waterkeringen ook zijn, een overstroming valt nooit uit te sluiten. Dit "restrisiko" accepteren we als maatschappij, maar die maatschappij kan aanvullende maatregelen nemen om de gevolgen te beperken. Rijnland adviseert hierin. Ten behoeve hiervan stellen we realistische overstromingsbeelden beschikbaar. De belangrijkste werkzaamheden in de planperiode zijn:

- We zetten ons actief in om het bewustzijn over het wonen en werken in een overstroombaar gebied te vergroten. We doen dit onder andere met klimaatstresstesten (inclusief risicodialogen) in gemeenten, met overstromingskaarten vanaf juni 2018 opgenomen in klimaatatlassen en met een spoor tussen de calamiteitenorganisatie en de veiligheidsregio's waarin we specifiek kijken naar de gevolgen van overstromingen.

2.4 We bereiden ons goed voor op een calamiteit

Calamiteiten kunnen we helaas nooit uitsluiten. Rijnland bereidt zich dan ook goed voor op alle mogelijke waterstaatkundige calamiteiten die zich in het beheergebied kunnen voordoen. Het gaat daarbij niet alleen om overstromingen, maar ook om bijvoorbeeld waterkwaliteitsincidenten zoals illegale lozingen, of incidenten op één van de afvalwaterzuiveringsinstallaties.

Het goed voorbereiden op calamiteiten speelt dus niet alleen bij het thema Waterveiligheid, maar ook bij andere thema's. Om dubbel tellingen in tekst te voorkomen staat het onderwerp calamiteitenbestrijding beschreven in deze paragraaf; de kosten zijn opgenomen in: Kwaliteit van de organisatie, programma BOD.

2.5 Financiën

Waterveiligheid, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto investeringen	19	20	13	22	16
Exploitatiekosten incl. kapitaallasten	29	27	27	26	27

3. Programma Voldoende Water

Portefeuillehouder: J. Langeslag (ook wvd voor zoet water)
Directeur: A. Bol

3.1 Doel

Rijnland zorgt voor voldoende water, dus niet te veel en niet te weinig, en met de juiste kwaliteit, passend bij de functies in ons gebied. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar is het niet. Rijnland ligt voor het grootste deel onder zeeniveau en kent een grote variatie aan hoogteligging en landgebruik. Door klimaatverandering, bodemdaling en verstedelijking neemt de druk op de ruimte en het watersysteem almaar toe. Om voor voldoende (zoet) water te zorgen, zijn goed beheer, een goede inrichting en gedegen onderhoud van essentieel belang.

3.2 Wij zorgen ervoor dat de waterpeilen kloppen

Rijnland faciliteert de functies in het gebied door het instellen en voeren van een goed oppervlaktewaterpeil. Dit doen we in goed overleg met belanghebbenden en met andere waterbeheerders. We zoeken hierbij naar een optimum van alle belangen, duurzaamheid en kosten en baten. Waar het faciliteren van de huidige functies niet doelmatig is, overleggen we met de ruimtelijke ordenaars en belanghebbenden over het aanpassen van de functies. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We actualiseren 15 à 20 peilbesluiten per jaar. Het aantal actuele (gebaseerd op dan geldende omstandigheden) peilbesluiten komt daarmee op 90% of meer.
- We voeren het peil zoals in het peilbesluit vastgesteld in ca. 95% van de polders, binnen marges (+/-5 cm, tenzij anders opgenomen in het peilbesluit).
- We vergunnen en handhaven peilafwijkingen op basis van de Keur en het in 2017 geactualiseerde beleid peilafwijkingen.

3.3 Wij zorgen voor instandhouding van het watersysteem

Om het vastgestelde peil te kunnen voeren, voert Rijnland water aan en af met behulp van kunstwerken (inlaten, gemalen, stuwen) en watergangen. Rijnland onderhoudt deze kunstwerken en watergangen om te zorgen dat ze goed functioneren; we brengen en houden onze basis op orde. Hierbij hanteren we twee uitgangspunten: we maken continue een afweging tussen functies, risico's en levensduurkosten (principes van assetmanagement), en we doen dit duurzaam - in materialen, energieverbruik en invloed op de omgeving. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We voeren dagelijks en groot onderhoud uit aan de bijna 375 poldergemalen. In 2019 ronden we het in 2017 gestarte "cluster 2" af met renovatie van ca. 25 poldergemalen. We gaan daarna circa 10 tot 15 poldergemalen per jaar renoveren. Dit is iets minder dan eerder geprogrammeerd, omdat we vanuit inspecties en assetmanagement de levensduur van poldergemalen beter kunnen inschatten. We lopen hiermee geen onderhoudsachterstand op.
- We hebben 2000 overige kunstwerken (inlaten, stuwen, duikers, etc.) in beheer en onderhoud. We prioriteren er jaarlijks ca. 50 voor (groot) onderhoud. We gaan prudent om met het prioriteren van beschoeiingen.
- We actualiseren de besturingssoftware (Bosbo) voor de boezem- en poldergemalen en sluiten gemalen hierop aan waar dat nog niet is gebeurd.
- We ronden nog lopende baggerclusters af in 2019 (dat is inclusief de door PFOS ontstane achterstand). Daarnaast baggeren we ca. 150 à 200 km/jaar in onderhoudsprojecten.
- We onderhouden jaarlijks ca. 2600 km watergangen conform de gedragscode Flora en Faunawet. We zien erop toe dat anderen hun onderhoudsplicht ook uitvoeren.
- We ronden het afstoten van beheer en onderhoud van lopende dossiers van niet-waterstaatkundige objecten af, en bereiden dit uit met nieuwe dossiers. We zijn klaar

met het overnemen van primaire waterlopen en keringen. We laten primaire wateren bij grote wegbeheerders (provincies, Rijk, ProRail).

- We adviseren derden bij ruimtelijke ontwikkelingen, verlenen vergunningen en handhaven. We anticiperen hierbij op de nieuwe Omgevingswet.
- We werken actief met partners samen aan specifieke problemen zoals grondwateroverlast.
- We maken bodemdalingsbeleid en doen onderzoek naar oplossingen voor bodemdalingsproblemen.
- Rijnland beheert de doorgaande recreatieve vaarroutes. We overleggen met provincie en gemeenten over de nadere invulling van vaarwegbeheer in overige wateren.
- Rijnland is nautisch beheerder (handhaven openbare orde en veiligheid op het water) voor zover niet elders belegd. We overleggen met provincie en gemeenten over een logischer verdeling.

3.4 Wij beperken de gevolgen van wateroverlast

In het kader van klimaatverandering hebben de Nederlandse overheden in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) afgesproken het watersysteem te verbeteren en klimaatbestendig te maken. De provincies hebben deze afspraken vertaald in wateroverlastnormen in hun Waterverordening. Dit schept duidelijkheid wat ingelanden van het waterschap mogen verwachten en waar ze zelf aan de lat staan. De meest recente klimaatscenario's laten zien dat de klimaatontwikkelingen sneller gaan dan gedacht. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We ronden de piekberging Nieuwe Driemanspolder in 2020 af en de piekberging Haarlemmermeer in 2022.
- We starten jaarlijks een nieuw watergebiedsplan en ronden diverse lopende plannen af. Eind 2021 hebben we ca. 70% op orde en eind 2026 het hele gebied. De vanuit het nieuwste klimaatscenario verhoogde opgave in 10 polders nemen we mee in lopende of nog te starten watergebiedsplannen.
- In de watergebiedsplannen werken we niet alleen aan de waterkwantiteitsopgaven, maar integraal ook aan het verbeteren van de waterkwaliteit en ecologie en waar mogelijk andere opgaven.
- We overleggen met andere waterbeheerders hoe we elkaar kunnen helpen in geval van wateroverlast of watertekort ("slim watermanagement").

3.5 Wij zorgen waar mogelijk voor voldoende zoet water

Rijnland laat water in, met name bij Gouda, om de functies te voorzien van voldoende (zoet) water. In zeer droge perioden ontstaat er echter een tekort aan water van voldoende kwaliteit, ook bij Gouda. Dan zet Rijnland de Kleinschalige Water Aanvoorzorgingen (KWA) in; een stelsel van wateren tussen Rijnland en het Amsterdam-Rijnkanaal en de Lek. Door klimaatverandering voldoet de KWA op termijn niet meer. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- Samen met HDSR breiden we de KWA uiterlijk in 2022 uit. Het Rijk draagt de investeringskosten. We onderzoeken ook of aanvullende maatregelen nodig zijn.
- Bij de zeesluis IJmuiden, die tot meer verzilting kan leiden, laten we extra maatregelen nemen tegen zoutindringing. De initiatiefnemer draagt de kosten voor tegenmaatregelen.
- We werken aan "waterbeschikbaarheid". Via dit instrument maken we transparant wat ingelanden van Rijnland mogen verwachten en waar ze zelf aan de lat staan. Ook gaan we met belanghebbenden op zoek naar optimalisaties.

3.6 Financiën

In onderstaande tabel is te zien dat het investeringsniveau Voldoende Water na 2020 flink afneemt. Dit komt omdat de piekberging Nieuwe Driemanspolder nu sterk drukt op de investeringen, en in enige mate het inhalen van vertraging in de

poldergemaalrenovaties. Na 2020 drukt wel de piekberging Haarlemmermeer nog op de investeringen, maar het verwachte kasritme hiervan (ca. 4,5 mln euro per jaar) is laag vergeleken bij Nieuwe Driemanspolder (17 mln euro per jaar).

Voldoende water, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto investeringen	58	59	45	37	29
Exploitatiekosten incl. kapitaallasten	51	53	53	60	63

4. Programma Schoon en Gezond Water

Portefeuillehouder: J. Langeslag (wnd)

Directeur: A. Bol

4.1 Doel

Schoon en gezond water is in de dichtbevolkte waterrijke delta van West-Nederland belangrijk. Zowel voor de mens, de natuur, als de bedrijven. Samen met onze partners werken we er hard aan maar desondanks gaan de waterkwaliteit en ecologie nog niet voldoende vooruit om de Europese afspraken (goede toestand in 2027) te halen.

Op 28 maart 2018 heeft het college aan de VV ter goedkeuring het VV-besluit Kijk op Waterkwaliteit voorgelegd en deze is goedgekeurd. In dit besluit komen verschillende opgedane inzichten bij elkaar en zijn de koers en ambities/intenties bepaald ten aanzien van de waterkwaliteitsdoelstellingen van Rijnland. Waterkwaliteit en ecologie zijn inhoudelijk ingewikkelde onderwerpen, die Rijnland niet alleen kan oplossen. We zijn van plan de door ons gestelde ambities voor onze waterkwaliteitsdoelstellingen ten volle na te streven, zij het in een gematigd tempo en gefaseerd.

4.2 Wij realiseren schone meren, plassen en natuurgebieden

De Europese Unie heeft in 2000 de Kaderrichtlijn Water (KRW) vastgesteld met als doel de kwaliteit van het water en het leven in en op het water, te beschermen en verbeteren. In Nederland hebben de overheden hierover afspraken gemaakt in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW, 2003). De aanpak richt zich in drie periodes van elk 6 jaar vooral op de grotere meren en vaarten, de zogenoemde waterlichamen. Uiterlijk in 2027 moeten deze waterlichamen in "goede toestand" verkeren. Binnen Rijnland gaat het om 40 waterlichamen. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We ronden de laatste maatregelen van de KRW1-projecten uiterlijk in 2018 af.
- We monitoren, beheren en onderhouden de ingerichte waterlichamen uit KRW1.
- We bereiden maatregelen voor en voeren deze uit in de in KRW2 geprioriteerde waterlichamen (Langeraarse plassen, regio Aalsmeer, regio Zoetermeer, De Wilck).
- We voeren onderzoeken uit naar o.a. achtergrondemissies en systeemwerking, in voorbereiding op KRW3.
- We zoeken actief naar synergiekansen in niet geprioriteerde waterlichamen bij externe ontwikkelingen en in eigen plannen en projecten.

In lijn met het VV-besluit Kijk op Waterkwaliteit van 28 maart 2018 zetten we het lopend waterkwaliteitsprogramma voort. Ten aanzien van ons KRW-programma doen wat we hebben afgesproken. We zetten nadrukkelijk in op maatregelenpakketten die daadwerkelijk tot doelbereik van de KRW-doelen leiden. De voorkeur gaat uit naar inzet op één (of meer) pakket maatregelen in een waterlichaam met kans op succes, zowel in termen van verbetering van de waterkwaliteit als met draagvlak van de omgeving, dan een versnippering van verschillende maatregelen hier en daar die wel iets doen voor de ecologie of de waterkwaliteit, maar waarmee we de doelen alsnog niet halen. Voor de KRW2 periode betekent dat met name focus op de Langeraarse plassen, en de waterlichamen bij Zoetermeer.

We brengen de waterkwaliteit ook dichterbij het stedelijk gebied. Dit geeft een extra argument om het KRW-lichaam 'Zoetermeerse plas' op te pakken; dat is een stedelijk gebied waar vele partijen belangen hebben, en waar het werken aan draagvlak extra belangrijk is. Zwemwater is voor onze inwoners belangrijk, en daarmee ook voor gemeenten. Hierbij werken we onverkort verder binnen de bestaande kaders: we maken werk met werk, we trekken samen op met onze bestuurlijke partners (ook financieel).

4.3 Wij maken zwemwaterlocaties schoon en veilig

De Europese Unie heeft in 2006 de Europese Zwemwaterrichtlijn vastgesteld om de gezondheid van zwemmers te beschermen via schoner zwemwater en betere voorlichting. De zwemwaterrichtlijn geeft normen voor de bacteriologische kwaliteit van het water. Zwemwaterlocaties moeten na het badseizoen 2015 minimaal voldoen aan de categorie "aanvaardbaar". Binnen Rijnland liggen 43, door de provincies aangewezen, officiële zwemwaterlocaties. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We meten de kwaliteit en rapporteren hierover aan de provincies.
- Samen met belanghebbenden werken we aan het verbeteren van locaties die nog niet voldoen. We verwachten dat andere partijen hier ook (financieel) aan bijdragen. Kan het verbeteren niet kosteneffectief of werken andere partijen niet mee, dan stellen we de provincie voor de locatie als zwemwaterlocatie af te voeren.
- We onderzoeken wat er nodig is om locaties van "aanvaardbaar" naar "goed" of "uitstekend" te krijgen. Ook weer samen met andere belanghebbenden.

4.4 Wij verminderen de watervervuiling

Dit doel draagt bij aan de doelen van Rijnland en is in zijn uitwerking mogelijk zeer effectief. We spannen ons in voor toenemende samenwerking met de agrarische sectoren en natuurorganisaties. Om de waterkwaliteit in de polders te verbeteren, is intensieve participatie, samenwerking en het maken van concrete (en niet vrijblijvende) afspraken nodig. Onze vertrekpunten in deze zijn het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer en de onderliggende afspraken. Dit vraagt onverkorte inzet van de hiervoor beschikbare middelen (subsidies, overlegstructuren, samen meten en monitoren) en zoeken naar optimalisaties, zoals de circulaire polder. Het realiseren van dit doel stelt eisen aan onze organisatie.

Medicijnresten en overige stoffen leiden in toenemende mate en in brede zin tot zorg. De VV heeft in maart tevens besloten over de aanpak in de waterkwaliteit (Kijk op Waterkwaliteit). De medicijnresten en "opkomende stoffen" vormen een belangrijk aspect in deze aanpak. Ook hiervoor geldt dat de nadere uitwerking in de begroting 2019 plaatsvindt. Binnen de beschikbare capaciteit zetten we zoveel mogelijk in op twee pilots voor het zuiveren van medicijnresten (zie 5.3) en het geven van voorlichting in zorginstellingen.

4.5 Wij beheren en onderhouden ons watersysteem ecologisch

We zien veel kansen in de watergebiedsplannen, die voor een deel al verzilverd worden. We constateren wel dat de watergebiedsteams ondersteuning kunnen gebruiken uit ecologische hoek.

Voor doelen overig water wordt gezocht naar een praktische aanpak om flink wat meters te maken. De eerste stappen hiertoe worden in 2018 verwezenlijkt.

4.6 Financiën

Schoon en gezond water, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto investeringen	4	6	7	5	6
Exploitatiekosten incl. kapitaallasten	8	9	9	11	13

5. Programma Waterketen

Portefeuillehouder: J. Haan

Directeur: A. Bol

5.1 Doel

Huishoudens en bedrijven gebruiken water. Na gebruik komt dit water via het gemeentelijk riool op de Rijnlandse afvalwaterzuivering. Dit vergt afstemming met de gemeenten. Wij zuiveren het afvalwater tot vastgestelde normen en dragen daardoor bij aan een goede volksgezondheid én een gezond watersysteem. Het zuiveren van afvalwater kost veel energie en chemicaliën. We zoeken dan ook continue naar verbeteringen en innovaties om de kosten te verlagen, beter te zuiveren en minder chemicaliën en energie te gebruiken. Het zuiveringsproces levert naast relatief schoon water ook mogelijkheden op voor het terugwinnen van grondstoffen en/of energie. Met de markt en onze partners in de waterketen zoeken we naar de beste oplossingen hierin. In de totale afweging van alle prioriteiten in dit MJP hebben we ervoor gekozen om meer tijd en geld te steken in het op orde brengen van onze assets en wat minder in de energie- en andere duurzaamheidsdoelstellingen.

5.2 We verwerken het afvalwater op doelmatige wijze

De afgelopen decennia heeft Rijnland vooral geïnvesteerd in het watersysteem en minder in de waterketen, wat leidt tot de huidige slechte staat van de assets. Hierdoor voldoen de zuiveringsprestaties niet aan de eisen. De belangrijkste aandachtspunten:

- In 2018 hebben we nieuwe maatwerkbesluiten vastgesteld, waarin staat aan welke normen het effluent van elke zuivering moet voldoen. We houden ons aan die normen. Zuiveringen waar we grootschalig aan het werk zijn, werken tijdelijk minder goed. We leggen voor deze zuiveringen vast hoelang en hoeveel we afwijken van de normen. Het duurt nog zeker de hele MJP-planperiode voordat we de meeste zuiveringen op orde hebben. We houden toezicht op de naleving van de geldende normen en handhaven bij overtredingen in beginsel overeenkomstig de landelijke handhavingsstrategie.
- Om alle assets in goede staat te brengen hebben we een grote inhaalslag te maken. Hier zetten we extra op in, en we doen dit op basis van de principes van assetmanagement en de Lange Termijn Asset Planning (LTAP). Conform de LTAP investeren we in de MJP-periode meer in de waterketen dan voorgaande jaren. Het moge duidelijk zijn dat Rijnland hier de komende jaren nog veel werk moet verzetten. We pakken zoveel mogelijk werkzaamheden per zuiveringskring op. De focus ligt op:
 - We ronden in 2020 de laatste werkzaamheden op Velsen af, waaronder indien nodig een overkapping op de tussenbezinktank en een zandfilterinstallatie als de pilot Demon/Essde niet het gewenste resultaat oplevert.
 - We ronden in 2021 de renovatie van Zwanenburg af en een jaar later het hierop aansluiten en amoveren van Heemstede en Schalkwijk. We onderzoeken hierbij ook een (maximaal) duurzame variant.
 - We startten in 2018 met de voorbereiding van de renovatie van Haarlem Waarderpolder, en de uitvoering hiervan loopt de hele MJP-periode. Haarlem WP speelt een belangrijke rol in de slibverwerking en daarmee ook in de energieopwekking.
 - We stellen in 2018 of 2019 een business case op over het al dan niet centraliseren van de zuiveringen rond Gouda en Alphen. Afhankelijk van de uitkomst renoveren we diverse zuiveringen in die regio of pakken we alleen het hoognodige aan in afwachting van de centralisatie.
 - We renoveren Nieuwe-Wetering zodat we Leimuiden hierop kunnen aansluiten en amoveren.

- Op diverse installaties renoveren we de elektrische installatie en we pakken enkele “losse” rioolgemalen aan.
- Na het op orde brengen van een zuivering, moeten we deze ook op orde houden door middel van goed beheer en onderhoud. En totdat we een zuivering op orde hebben gebracht is extra aandacht nodig vanuit beheer en onderhoud. Dit extra (correctief) onderhoud staat haaks op de gewenste omslag naar preventief onderhoud maar is wel essentieel om de zuiveringen “in de lucht te houden”.
- De afgelopen jaren hebben we de procesautomatisering (PA) vernieuwd. Het gaat hierbij om de een-op-een vervanging van de oude PA. Dit ronden we in 2019 af. We gaan in 2019 ook een visie ontwikkelen over “de procesautomatisering van de toekomst”, aansluitend bij de digitale transformatie van Rijnland. Afhankelijk van de uitkomsten hiervan gaan we daarna meer en/of ook andersoortige componenten/sensoren aansluiten op het PA-netwerk om de het zuiveringsproces en met name de besturing van dit proces verder (centraal) te optimaliseren, en om de data te ontsluiten ter ondersteuning van de digitale transformatie.
- We werken in vier clusters intensief met gemeenten en drinkwaterbedrijven samen aan o.a. ruimtelijke ontwikkelingen die kunnen leiden tot een toename (of afname) van de hoeveelheid afvalwater en over mogelijk vormen van samenwerking in beheer en onderhoud. In drie clusters hebben we in 2018 een (afval)waterketenplan gemaakt met gezamenlijke beleid (invulling omgevingsvisie), en deels al uitgewerkt in concrete maatregelen. Die uitwerking loopt deels door in 2019 alsook de start van de uitvoering van de maatregelen. Met een realistisch ambitieniveau, dus passend bij de beschikbare middelen en capaciteit. In het vierde cluster maken we in MJP-periode ook een ketenplan, op basis van de ketenschouw die al is uitgevoerd. We zoeken samen met gemeenten en andere partners naar optimalisaties in de hele keten. Zo hebben we met drinkwaterbedrijf Dunea afspraken gemaakt over samenwerking rond het onderhoud aan onze rioolpersleidingen.

5.3 We verduurzamen de verwerking van afvalwater

Primair richten we ons op het zo goed mogelijk zuiveren van het afvalwater, maar de manier waarop bepaalt wel het (her)gebruik van energie en reststoffen, en welke andere stoffen we nog meer uit het water kunnen halen. We zetten in dit MJP hier al zoveel mogelijk op in, binnen de beschikbare capaciteit. De belangrijkste aandachtspunten:

- De waterketen verbruikt verreweg de meeste energie, en de grootste kans op besparingen vinden we dan ook (en hebben we ook al gevonden) in de waterketen, bijvoorbeeld door beluchting te vervangen door energiezuiniger varianten. Hiermee gaan we gewoon door. Energieopwekking vinden we voor een belangrijk deel ook binnen de waterketen en/of op zuiveringsterreinen. We doen dit in een mix van traditionele en innovatieve technieken. De slibverwerking op Haarlem Waarderpolder speelt hierin ook een belangrijke rol. Meer over duurzaamheid en innovatie leest u in 6.5.
- We zetten in op twee full scale onderzoeksinstallaties voor het ‘end of pipe’ verwijderen van medicijnresten. We starten op Leiden-Zuidwest en daarna volgt Leiden-Noord. We zetten in op maximale subsidieverwerving. Zo rond het einde van de MJP-periode zouden beide installaties moeten draaien en kunnen we de werking evalueren, zodat we dan een besluit kunnen nemen of, en hoe, we eventueel verder gaan.
- Via HVC werken we aan het terugwinnen van fosfaat uit het zuiveringsslib. Dit doen we samen met veel andere partijen en het Belgische EcoPhos. Naar verwachting is de

fabriek om fosfaat terug te winnen over een jaar of 2 gereed en gaan we nog in de MJP-periode daadwerkelijk fosfaat terugwinnen uit het zuiveringsslib.

5.4 Financiën

Waterketen, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto investeringen	36	39	46	51	47
Exploitatiekosten incl. kapitaallasten	71	78	79	80	81

6. Programma Bestuur, Organisatie en Dienstverlening

Portefeuillehouder: R. van de Sande (BOD), H. Pluckel (Financiën), M. Kastelein (P&O)

Programmadirecteur: G. van der Kooij

6.1 Doel

Naast de primaire programma's voor veiligheid, voldoende en gezond water en de waterketen is een effectieve en efficiënte organisatie nodig voor de realisatie van WBP-doelstellingen. BOD heeft tot doel de organisatie zodanig in te richten dat deze doelstellingen kunnen worden bereikt. Daarnaast beschrijven we de bestuurlijke activiteiten, zoals vernieuwend besturen, de ondersteunende bedrijfsvoering en de Rijnlandbrede onderwerpen in BOD.

6.2 Wij zijn en handelen omgevingsgericht

Veranderingen in de omgeving maken dat Rijnland in haar handelen daar steeds meer op gericht is. We willen gezien worden als een betrouwbaar, professioneel en toegankelijk waterschap, dat zichtbaar en aanspreekbaar is voor publiek en partners. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- Een bestuurlijke lange termijn agenda maakt het mogelijk om aan het begin afspraken te maken over het proces, de kaders en het effect.
- We versterken het omgevingsgericht werken. We betrekken de omgeving in het voorstadium van een project, om burgers, andere overheden en maatschappelijke partners nauwer te betrekken bij zowel de probleemdefinitie als de oplossingsrichting.
- Rijnland zet in op het waterbewust maken van onze omgeving, en we helpen onze partners daarin te komen tot een handelingsperspectief.
- We zetten in op het opbouwen en onderhouden van structurele relaties met onze (potentiële) samenwerkingspartners door te investeren in relatiemanagement via accounts op bestuurlijk, management en ambtelijk niveau.
- We bereiden ons voor op de komst van de Omgevingswet (verwacht begin 2021). De doelstellingen van de Omgevingswet sluiten naadloos aan op onze wens om omgevingsgericht te werken: van buiten naar binnen, samenwerken met inwoners, bedrijven en medeoverheden om onze doelen te realiseren en initiatieven mogelijk te maken, geen hinderende maar stimulerende regelgeving, en transparante en klantgerichte dienstverlening.
- Het zaakgericht werken in combinatie met de Persoonlijke Internetpagina maakt de Rijnlandse dienstverlening persoonlijker en toegankelijker.
- We willen met internationale samenwerking invulling geven aan enerzijds ideële en anderzijds HRM-doelstellingen zoals de ontwikkeling van competenties van medewerkers. Samen met de Unie van Waterschappen werken wij aan internationale projecten onder de naam Dutch Water Authorities (DWA).

6.3 Wij werken aan de kwaliteit van de organisatie

We zorgen voor een organisatie en een bedrijfsvoering die het mogelijk maken om de WBP5 doelstellingen op een effectieve en efficiënte manier te bereiken. Om een goede samenwerkingspartner te zijn, moet de eigen organisatie op orde zijn. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We gaan verder met de professionalisering van de projectketen en project-beheersing, en met de ontwikkeling van het assetmanagement.
- Participatiewet: We realiseren zoveel mogelijk participatiebanen, met een minimum van 1,4 banen per jaar.
- Subsidies: We onderzoeken de subsidiemogelijkheden voor projecten en vragen de subsidies aan en verantwoorden deze. De komende jaren zal onder andere worden ingezet op subsidies voor onze innovatieve projecten op diverse onderwerpen.

- Calamiteitenorganisatie: Rijnland heeft de processen rondom crisisbeheersing op orde en monitort deze met een eigen pdca-cyclus. We analyseren nieuwe bedreigingen, zoals cyber security en stroomuitval, en bereiden ons daarop voor. In toenemende mate werken we samen met crisispartners waarbij er nadrukkelijk aandacht is voor de bestuurlijke en maatschappelijke aspecten van crises. Het in 2018 uitgevoerde kwaliteitsonderzoek kan leiden tot verbeteracties die mogelijk extra kosten met zich mee brengen.
- We continueren het opleiden op het vlak van veilig werken. Het proces van inventariseren, evalueren en uitvoeren van werkzaamheden in het kader van de risico inventarisatie en evaluatie (RI&E) van de Rijnlandse installaties (zuiveringen, rioolgemalen, poldergemalen etc.) zetten we voort. Om het veilig werken een verdere impuls te geven, worden de werkprocessen ingericht voor het goed registreren van wachtoverdracht, veiligheidsincidenten en werkvergunningen.

6.4 Wij hebben een moderne informatievoorziening

Digitalisering maakt het mogelijk om contacten met burgers en bedrijven, maar ook de interne processen op een andere manier in te richten. Informatie wordt in toenemende mate (naast mensen, geld en middelen) gezien als de vierde productiefactor. De hoogheemraadschappen van Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard voeren de I&A-werkzaamheden gezamenlijk uit, binnen de organisatie van Rijnland. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We bereiden ons voor op de veranderingen die de Omgevingswet met zich meebrengt voor onze digitale omgeving. Vanaf 2021 zullen we aangesloten zijn op het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO).
- We moderniseren de gezamenlijke ICT-infrastructuur en daartoe intensiveren we het gebruik van het externe datacentrum in Delft.
- Steeds meer onderdelen van onze informatievoorziening draaien niet alleen in ons eigen rekencentrum, maar nemen we als dienst af van softwareleveranciers.
- Actuele en betrouwbare gegevens zijn van groot belang voor de ondersteuning van het waterbeheer. Naast de directe toepassing van gegevens in de primaire processen onderzoekt Rijnland ook de mogelijkheden om door analyse en nieuwe combinaties de gegevens slimmer in te zetten en meer te benutten.
- Inwoners en bedrijven hebben toegang tot alle relevante gegevens en informatie zonder onnodige barrières, dit doen we zoveel mogelijk in de vorm van Open Data.
- We werken onder architectuur om nieuwe ontwikkelingen richting en samenhang mee te geven en te kunnen toetsen op kaders. Naast de klassieke planmatige aanpak van vernieuwingen willen we ook een meer wendbare aanpak doorvoeren om sneller te kunnen anticiperen op nieuwe ontwikkelingen.
- Rijnland werkt op het gebied van archivering al volledig digitaal en neemt een e-depot in gebruik om de digitale duurzaamheid te waarborgen.
- Informatiebeveiliging en bedrijfscontinuïteit vormen een essentiële randvoorwaarde voor het betrouwbaar functioneren van onze systemen en daarmee ook voor onze primaire taken. De inspanning op dit vlak zullen de komende jaren alleen nog meer verder toenemen.
- Op landelijk niveau werken we samen in de vorm van Het Waterschapshuis.
- Om te (blijven) voldoen aan de eisen van de AVG (algemene verordening gegevensbescherming) zullen wij in deze periode de werkwijze rondom Privacy-zaken aanscherpen en verbeteren.

6.5 Wij handelen duurzaam en innovatief

- Innovatie en duurzaamheid zijn onmisbare aandachtsgebieden. Om Rijnland in staat te stellen de snel veranderende omgeving het hoofd te bieden werkt zij aan een organisatie met een innovatiever klimaat zodat duurzaamheid en innovatie meer integraal in het DNA komen. Bij de besluiten die Rijnland neemt, bezien we structureler de mogelijkheid om via innovatieve en duurzame methoden ons doel te

bereiken. Een methode om de maatschappelijke waarde mee te nemen in de besluitvorming wordt uitgewerkt. Rijnland werkt aan zaken als bodemdaling, innovatieve zuiveringstechnieken zoals de Demon-ESSDE op awzi Velsen, Rijnland als pro actieve samenwerker, de digitale transformatie en de circulaire economie.

- **Energieneutraliteit:** De VV heeft in maart besloten dat Rijnland streeft naar energieneutraliteit in 2025. We kiezen voor een stapsgewijze aanpak, waarbij we op korte termijn doorgaan met bewezen technieken (zon en wind) en op langere termijn inzetten op een mix van bewezen en innovatieve technieken. We starten een business case om te onderzoeken welke maatregelen daarbij kansrijk en effectief zijn. Onze ambitie voor energieneutraliteit staat voorop, we realiseren ons echter dat we door onzekerheden in innovatieve technieken en grenzen aan beschikbare middelen ons doel later kunnen bereiken dan in 2025.
- **Klimaat:** Samen met onze stakeholders werken we aan een klimaatrobuuste omgeving. In september 2017 is het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie gepresenteerd met een agenda voor de aanpak van wateroverlast, droogte/bodemdaling, hitte en overstroming. Als eerste stap moeten de gemeenten voor 2020, met ondersteuning van de waterschappen, klimaatstresstesten uitvoeren. Dit biedt een startpunt voor een dialoog over maatregelen en risico's en vertaling naar een regionale adaptatiestrategie waarbij goed moet worden meegekoppeld met andere opgaven en de omgevingsvisies. In 2018 stellen we aan de hand van vijf pilots een visie en leerpunten op voor Rijnland als proactieve partner in de ruimtelijke ordening. Ook de organisatorische gevolgen hiervan zullen daar onderdeel van uitmaken.

6.6 Overig

- Ook aan strategische vraagstukken besteden we aandacht. We houden ons bezig met de vraag wat het betekent voor Rijnland (opgaven, wijze van werken en kosten) als wij op lange termijn op duurzame wijze willen blijven wonen, werken en recreëren in ons gebied. Rijnland ontwikkelt daartoe nieuwe samenwerkingsrelaties en versterkt strategische beleidsbeïnvloeding. De belangrijkste activiteiten in de komende periode, mede met het oog op de komende coalitiebesprekingen, zijn:
 1. Onderzoeksproject "De waterbedrijven van de toekomst" (strategische innovatie);
 2. Ontwikkeling en verdere versterking van de samenwerking met kennisinstututen;
 3. Ontwikkeling en verdere versterking van beleidsbeïnvloeding;
 4. Groene Cirkels (samenwerking met Heineken, Wageningen Universiteit, Naturalis en provincie Zuid-Holland);
 5. Ontwikkeling en toepassing van de Strategische SamenwerkingsAgenda's (SSA's).
- **Vernieuwend besturen:** Vertrekpunt is het concept de tweebenige democratie, dat verwijst naar het begrippenpaar representatieve democratie en participatiedemocratie. De werkgroep vernieuwend besturen wil de D&H-pilots Maatschappelijke initiatieven en Proactieve samenwerking (RO) benutten om te ontdekken wat de bestuurlijke bijdrage kan zijn aan de kaderstellende, volksvertegenwoordigende en controlerende taak van de VV.
- **Verkiezingen:** De volgende waterschapsverkiezingen vinden plaats op 20 maart 2019. De gemeenten organiseren het actieve deel van de waterschapverkiezingen. De waterschappen zijn verantwoordelijk voor het 'passieve deel' van de verkiezingen (verkiezbaarstelling) en voor het vaststellen van de verkiezingsuitslag. De waterschappen richten elk een centraal stembureau in.

6.7 Financiën

BOD, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto investeringen	2	4	2	3	5
Exploitatiekosten incl. kapitaallasten	35	33	33	34	35

7. Financiële uitwerking

In dit hoofdstuk volgt de totalisering van de voorgaande hoofdstukken, met een nadere financiële uitwerking.

7.1 Investerings

Bruto investeringen: € 459 mln in MJP-periode

De investeringsramingen voor de jaren 2019 t/m 2022 komen in totaal uit op € 459 mln, met enkele verhogingen (€ 24 mln) ten opzichte van de prognoses uit begroting 2018. Dit betreft ondermeer verschuivingen van de investeringen in o.a. de regionale keringen (Dirk), nieuwe investeringen in de awzi's Velsen en Zwanenburg en nieuwe ambities (o.a. energieneutraliteit, klimaatmaatregelen in de polders). Aangevuld met diverse kleinere keuzes die zijn gemaakt voor dit MJP 2019-2022.

Bruto investeringen, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Waterveiligheid	19	20	13	22	16
Voldoende water	58	59	45	37	29
Schoon en gezond water	4	6	7	5	6
Waterketen	36	39	46	51	47
BOD	2	4	2	3	5
Totaal	118	128	112	118	102

Netto investeringen

De geraamde investeringen, na aftrek van de bijdragen van derden en subsidies, zijn € 125 mln in 2019, € 106 mln in 2020, € 107 mln in 2021 en € 102 mln in 2022.

Verwachte realisatie 2019: € 110 mln

Rijnland verwacht voor 2019 voor € 110 mln aan bruto investeringen te realiseren, rekening houdend met een concernbrede korting van 10% op onderhanden werk en 25% op toekomstig werk. Zie toelichting in bijlage 1.

Grootste investeringen (bruto)

De grootste investeringsprojecten, werk in uitvoering, in de MJP-periode zijn:

- Aanpassingen zuiveringstechnische werken € 68 mln
- Watergebiedsplannen € 45 mln
- Dijkversterking regionale keringen € 26 mln
- Piekberging Nieuwe Driemanspolder € 20 mln
- Verbetering primaire keringen, m.n. IJsseldijk Gouda € 17 mln
- Baggerwerken € 16 mln
- Renovatie poldergemalen € 16 mln
- Piekberging Haarlemmermeer realisatie € 13 mln
- Procesautomatisering zuiveren vervangen € 7 mln

7.2 Exploitatiekosten

Exploitatiekosten 2019: € 200 mln

De exploitatiekosten bedragen € 200 mln in 2019 en nemen toe tot € 219 mln in 2022 (inclusief kapitaallasten, vóór inzet van reserves).

Exploitatiekosten, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Waterveiligheid	29	27	27	26	27
Voldoende water	51	53	53	60	63
Schoon en gezond water	8	9	9	11	13
Waterketen	71	78	79	80	81
BOD	35	33	33	34	35
Totale exploitatie kosten	194	200	203	211	219

De geraamde exploitatiekosten zijn, gerekend over de hele MJP-periode (2019-2022), in totaal ca. € 3 mln lager dan voor deze jaren was geraamd in de begroting 2018. Dit is het resultaat van vele keuzes aangevuld met nieuwe ambitie (energieneutraliteit, klimaat en kijk op waterkwaliteit). Hieronder volgen de grotere wijzigingen ten opzichte van de programmabegroting, gerekend over de hele MJP-periode:

Belangrijkste lagere kosten: € 29,3 mln

• Lagere afschrijvingen (verschuiving oplevering projecten)	€ 11 mln
• Hogere opbrengsten eigendommen	€ 6 mln
• Efficiencyverbeteringen	€ 4 mln
• Lagere kosten personeel (inhuur naar vast)	€ 2,5 mln
• Diverse bijstellingen baten n.a.v. jaarrekeningresultaat	€ 2,4 mln
• Lagere bijdragen (o.a. afbouw WOZ, muskusrattenbeheer)	€ 2,4 mln
• Gezamenlijke financiële administratie (uitbreiding)	€ 1 mln
	€ 29,3 mln

Belangrijkste hogere kosten: € 26,2 mln

• Minder activeren eigen personeel	€ 10 mln
• Nieuwe ambitie: kijk op waterkwaliteit	€ 4,3 mln
• Versterking 9,85 fte personeel	€ 3 mln
• Hogere ICT kosten (o.a. informatiebeveiliging)	€ 2,8 mln
• Extra kosten pilots medicijnresten en investering energie HVC	€ 2,7 mln
• Extra kosten in de waterketen (aanschaf meetinstrumentarium en diverse extra maatregelen, schoonmaken tanks e.d.)	€ 1,8 mln
• Terugwinning fosfaat vertraagd	€ 1,6 mln
	€ 26,2 mln

7.3 Lastendrukontwikkeling en schuldenpositie

Lastendrukstijging 2%, schuld groeit met € 100 mln

De volgende tabel laat zien dat de lastendruk in de MJP-periode met 2% per jaar stijgt. Ook is zichtbaar dat de schuld in de MJP-periode met ruim € 100 mln groeit en dat het aandeel kapitaallasten in de exploitatiebegroting toeneemt naar 37%, als gevolg van de investeringen.

€ mln	2018	2019	2020	2021	2022
Exploitatielasten ex. kap.lasten	132	139	142	142	143
Kapitaallasten	62	62	61	69	76
Exploitatielasten	194	200	203	211	219
Inzet reserves	1,3	3,8	2,2	6,5	11,1
Belastingopbrengst (lastendruk)	193	196	200	204	208
Ontwikkeling lastendruk	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%

Aandeel kap.lasten/lastendruk	32%	31%	30%	34%	37%
-------------------------------	-----	-----	-----	-----	-----

Schuldenpositie 1 jan	551	588	631	661	690
% van belastingopbrengsten	286%	299%	315%	324%	331%

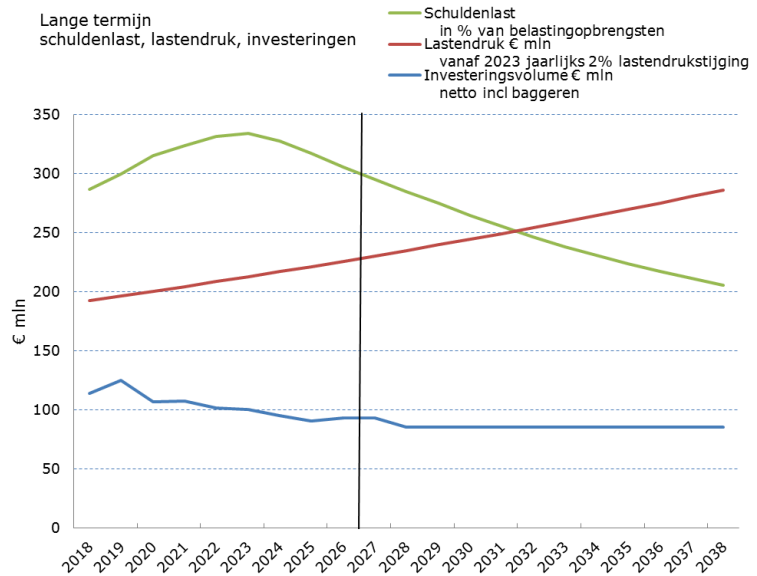
Kapitaallasten

De sprong van de kapitaallasten in 2021 is mede het gevolg van de oplevering van de piekberging Nieuwe Driemanspolder. De tweede sprong van de kapitaallasten in 2022 is voornamelijk een gevolg van nieuwe investeringen t.o.v. de begroting 2018 o.a. door de projecten awzi's Velsen-II en Zwanenburg, energieneutraliteit (nieuwe ambitie) en meer toekomstig werk in de waterketen. Een aandachtspunt is dat de kapitaallasten doorstijgen in 2023 en 2024 daarna niet meer.

Schuldenpositie

De schulden nemen toe tot € 710 mln in 2023 vanaf daar geleidelijk aan weer af. Dit betekent dat de schuldenpositie (schuld gedeeld door jaarlijkse belastingopbrengst) uitkomt op 305% in 2026 (€ 688 mln) en 295% in 2027.

Het college blijft de schuldenpositie scherp in de gaten houden en werken aan het zo spoedig mogelijk terugdringen van de schulden, overeenkomstig de nota duurzaam financieel beleid en de overgenomen VV-motie van 23-9-2015 over de inzet van financiële meevallers.

7.4 Verloop van de reserves

Egalisatiereserves

Het verloop van onttrekkingen en saldi van de egalisatiereserves 2019 t/m 2022 is:

Verloop egalisatiereserves, € mln	Saldo 1-1-2019	Onttrekkingen				Saldo 31-12-2022
		2019	2020	2021	2022	
Omslag ingezetenen	10,3	0,7	0,5	-2,1	-4,5	4,9
Omslag gebouwd	8,7	-0,2	-0,2	-2,8	-5,1	0,4
Omslag ongebouwd	0,5	0,2	0,2	-0,2	-0,5	0,2
Omslag natuur	0,6	-0,03	-0,03	-0,04	-0,05	0,5
Zuiveringsheffing	11,8	-4,5	-2,6	-1,4	-0,9	2,3
Totaal	31,9	-3,8	-2,2	-6,5	-11,1	8,3

Er blijft € 8,3 mln aan egalisatiereserves over in 2022. Het bestuur kan deze desgewenst gebruiken om na 2022 de stijgende kapitaallasten te kunnen opvangen.

Algemene reserves

De algemene reserves blijven in de MJP-periode boven de vastgestelde ondergrens van 5% van de exploitatiekosten (weerstandvermogen). Op 1-1-2019 is het saldo € 10,5 mln, bij een ondergrens van € 10 mln. De ondergrens in 2022 is € 11 mln.

7.5 Tarieven en praktijksituaties

Tarieven

Dit MJP leidt tot de volgende onderstaande voorlopige raming van de tarieven. De VV stelt de tarieven voor 2019 definitief vast op 21 november 2018.

Belastingtarieven (€)	2018	2019	2020	2021	2022	Verschil 2019 t.o.v. 2018	
						€	%
1 Ingezetenenomslag per woonruimte	105,40	105,40	105,60	106,70	107,10	0,00	0,0%
2 Omslag gebouwd van de WOZ-waarde	0,0267%	0,0255%	0,0245%	0,0236%	0,0227%	-0,0012%	-4,5%
3 Omslag ongebouwd overig per ha.	82,75	83,50	83,50	84,60	86,00	0,75	0,9%
4 Omslag wegen per ha.	331,01	334,00	334,00	338,40	344,00	2,99	0,9%
5 Omslag natuur per ha.	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	0,00	0,0%
6 Zuiveringsheffing per v.e.	57,10	58,10	59,65	60,70	61,75	1,00	1,8%
7 Verontreinigingsheffing per v.e.	57,10	58,10	59,65	60,70	61,75	1,00	1,8%

Voorbeelden van enkele praktijksituaties

Praktijksituaties (€)	2018	2019	2020	2021	2022	Verschil 2019 t.o.v. 2018	
						€	%
1 Eenpersoonshuishouden, geen eigenaar	163	164	165	167	169	1	0,6%
2 Meerpersoonshuishouden, geen eigenaar	277	280	285	289	292	3	1,1%
3 Meerpersoonshuishouden, woning WOZ-waarde € 200.000	330	331	334	336	338	1	0,2%
4 Procesindustrie, WOZ-waarde € 30 mln, 1.400 v.e.	87.950	88.990	90.860	92.060	93.260	1.040	1,2%
5 Groothandel, WOZ-waarde € 2,4 mln, 10 v.e.	1.212	1.193	1.185	1.173	1.162	-19	-1,6%
6 Klein bedrijf, WOZ-waarde € 600.000, 3 v.e.	332	327	326	324	321	-4	-1,3%
7 Agrarisch bedrijf, WOZ-waarde € 3,48 mln, 40 ha, 3 v.e.	4.410	4.402	4.372	4.387	4.415	-9	-0,2%
8 Glastuinbouwbedrijf, WOZ-waarde € 420.000, 3 v.e.	283	281	282	281	281	-2	-0,7%
9 Natuurgebied, opp. 10 ha.	40	40	40	40	40	0	0,0%

WOZ-stijging meegerekend

Rekening houdend met een stijging van de WOZ-waardes (gemiddeld 4%) zijn de toenames in bovenstaande praktijksituaties t.o.v. 2018:

Praktijksituaties	2018	2019	Verschil 2019 t.o.v. 2018	
			€	%
1 Eenpersoonshuishouden, geen eigenaar	163	164	1	0,6%
2 Meerpersoonshuishouden, geen eigenaar	277	280	3	1,1%
3 Meerpersoonshuishouden, woning WOZ-waarde € 200.000	330	333	3	0,8%
4 Procesindustrie, WOZ-waarde € 30 mln, 1.400 v.e.	87.950	89.296	1346	1,5%
5 Groothandel, WOZ-waarde € 2,4 mln, 10 v.e.	1.212	1.217	5	0,4%
6 Klein bedrijf, WOZ-waarde € 600.000, 3 v.e.	332	333	2	0,6%
7 Agrarisch bedrijf, WOZ-waarde € 3,48 mln, 40 ha, 3 v.e.	4.410	4.437	27	0,6%
8 Glastuinbouwbedrijf, WOZ-waarde € 420.000, 3 v.e.	283	286	2	0,8%
9 Natuurgebied, opp. 10 ha.	40	40	0	0,0%

8. Risico's en risicobeheersing

In dit hoofdstuk lichten we de belangrijkste strategische risico's toe. De operationele risico's komen in de programmabegroting 2019 aan bod, evenals de doorvertaling naar de benodigde weerstandscapaciteit.

De belangrijkste strategische risico's waar Rijnland de komende jaren mee te maken krijgt, zijn:

1. Dit MJP is een weloverwogen mix van keuzes, maar kan niet in alle belangen voorzien

In het voorliggende MJP heeft het college gezocht naar een optimale balans in de driehoek: resultaten, lastendrukstijging en schuldenlast en binnen de personele capaciteit. Dat betekent ook dat er ambities en kaders zijn waaraan niet 100% voldaan kan worden en dat er een risico is dat we energieneutraliteit en waterkwaliteit niet op de streefdatum realiseren, waarbij wordt aangetekend dat de organisatie het als een uitdaging beschouwt zoveel mogelijk van de bestuurlijke doelen te realiseren. Bij een MJP gaat het hierbij om afwegingen op hoofdlijnen. De nadere uitwerking vindt plaats bij de Programmabegroting 2019.

2. Kans op meerkosten door externe ontwikkelingen

Uit oogpunt van scherper ramen is ervoor gekozen om een aantal mogelijke kostenverhogingen niet al te begroten maar op te nemen als risico. De belangrijkste zijn:

- Het kabinetsvoornemen om de vrijstelling van zuiveringsslib voor de afvalstoffenheffing op te heffen. Via HVC zou Rijnland hierdoor jaarlijks tot € 1,4 mln meer kunnen betalen.
- Een mogelijke inperking van de koepelvrijstelling btw voor personele lasten van gemeenschappelijke regelingen kan leiden tot jaarlijks € 0,7 mln aan extra kosten.
- De voorlopige kostenverdeling van het HWBP-programma kan leiden tot jaarlijks gemiddeld € 0,5 mln aan hogere, nog niet begrote kosten.
- Minder risicovol zijn mogelijke boetes, als Rijnland bijvoorbeeld de participatie- of privacywet niet voldoende nakom en de mogelijke gevolgen van de saneringsplicht voor asbest op daken.

3. Samenwerken loont, maar is en blijft (verantwoord!) risicovol

Rijnland staat midden in de netwerksamenleving. Hoewel bijvoorbeeld bodemdaling geen wettelijke taak is voor ons, hebben we er niettemin onmiskenbaar een rol in en belang bij. Samenwerken betekent ook (strategische) kansen en risico's in beeld brengen en verdelen. Bij de verbonden partijen lijkt momenteel sprake van een of meer aanhakers, in plaats van afhakers. Dit kan voor Rijnland leiden tot enigszins lagere bijdragen.

Benadrukt wordt dat het MJP de meest reële weergave is van de activiteiten waar Rijnland de komende vier jaar voor gaat; een gefundeerde momentopname die ieder jaar wordt geactualiseerd. Mede in het licht van snel opvolgende (maatschappelijke) ontwikkelingen en veranderingen is een MJP zo bekeken nooit echt af, aangezien meerdere onderwerpen zich in de beeld- of opiniefase bevinden. Het finetunen van het energiedossier, het aanpakken van KRW-uitdagingen of concreter maken van het SPP zijn voorbeelden van beleidsmatige kwesties die ook na vaststelling van dit MJP actueel blijven.

Tot slot benadrukken we dat een gezonde mate van veerkracht (resilience) voor Rijnland noodzakelijk blijft. Ingrijpende stroomstoringen, ernstige hacks, hoosbuien, maar ook kleinere zaken zoals uitval van Outlook, maken deel uit van de dagelijkse realiteit en doen een beroep op ieders veerkracht en weerbaarheid.

Bijlage 1. Overzicht investeringen

Investeringsprojecten per cluster x € 1.000	Krediet	t/m 2018 prognose	2019	2020	2021	2022	2023 t/m 2028
Waterveiligheid							
<i>Onderhanden werk</i>							
Kustwerk Katwijk	47.000	47.074	-	-	-	-	-
Verbetering IJsseldijk Gouda	28.680	18.980	700	500	5.555	8.305	-
Cluster Dijkversterking Regionale Keringen Dirk I	35.100	20.261	11.643	500	-	-	-
Proj. ovestijgende verkenning Centraal Holland	500	250	200	200	200	-	-
Cluster Dijkversterking Regionale Keringen Dirk II	14.800	1.000	5.000	7.000	1.800	-	-
Top 25 kadeverbeteringen	70.349	70.310	-	-	-	-	-
Cluster planontwikkeling	2.750	1.156	1.175	1.030	400	100	-
Nadeelcompensatie grondwater Noordwijk	2.000	1.136	580	640	644	9	-
Totaal onderhandenwerk	201.179	160.167	19.298	9.870	8.599	8.414	0
<i>Toekomstig werk</i>							
MJP regionale keringen	-	-	1.000	3.200	13.000	7.900	81.600
Totaal waterveiligheid bruto	201.179	160.167	20.298	13.070	21.599	16.314	81.600
Totaal bijdragen derden		66.172	1.355	-	10.404	-	-
Totaal netto		93.995	18.943	13.070	10.995	16.314	81.600
Voldoende water							
<i>Onderhanden werk</i>							
Baggerwerken in voorbereidingen en in te plannen	34.525	24.910	10.342	5.595	350	-	-
Boezemgemaal Gouda	20.755	20.333	300	-	-	-	-
Poldergemalen cluster 1	9.990	9.033	809	168	4	-	-
Poldergemalen cluster 2	10.997	6.532	8.449	5.052	1.001	368	-
Ovmemen en afstoten assets	3.057	815	350	-	-	-	-
Stedelijke waterplannen	16.711	5.860	522	100	796	-	-
Cluster planontwikkeling	1.000	150	250	250	250	-	-
Piekberging Driemanspolder	79.500	58.399	17.215	2.344	670	-	-
Noordwijk aan Zee maatregelen grondwateroverlast	994	961	-	-	-	-	-
Piekberging Haarlemmermeer	16.700	14.265	1.500	4.250	4.950	2.780	1.475
Watergebiedsplannen Noord sluisjes Halfweg	5.800	1.725	1.500	1.800	774	-	-
Watergebiedsplannen 1 Noord	5.470	4.055	1.300	200	150	-	-
Watergebiedsplannen 2 West	16.927	14.904	2.580	2.500	2.000	700	650
Watergebiedsplannen 3 Midden	24.464	20.959	2.305	2.000	2.000	2.000	2.000
Watergebiedsplannen 4 Zuid	20.727	14.730	5.524	7.529	6.526	3.900	8.600
Cluster planontwikkeling	60	60	-	-	-	-	-
Lopende baggerwerken en bijkomende werken	7.780	7.446	-	-	-	-	-
Blue Energy Centrale Katwijk	135	101	-	-	-	-	-
Bosbo 2015 upgraden	1.350	1.000	-	-	-	-	-
Boezemgemaal Spaarndam	7.600	7.650	-	-	-	-	-
Geen spijt maatregelen/Flying Squad 2012	3.635	3.669	-	-	0	-	-
Totaal onderhandenwerk	288.177	217.557	52.946	31.788	19.471	9.748	12.725
<i>Toekomstig werk</i>							
Strategische agenda's mjr	-	500	500	500	500	1.500	15.000
Extra inzet assets watersystemen	-	500	1.000	1.000	500	-	-
Mobiele bemaling	-	-	200	200	-	-	-
Baggeren meerjarenraming	-	515	1.665	4.030	8.250	9.970	58.500
Poldergemalen meerjarenraming	-	200	1.000	5.000	5.000	5.000	40.000
Overnemen assets	-	200	500	500	500	400	-
Afstoten assets	-	400	500	500	500	-	-
NBW meerjarenraming	-	100	500	1.000	1.200	2.000	23.500
gemalen automatisering vervangen	-	-	300	700	1.000	-	-
Totaal toekomstig werk	-	2.415	6.165	13.430	17.450	18.870	137.000
Totaal Voldoende water bruto	288.177	219.972	59.111	45.218	36.921	28.618	149.725
Totaal bijdragen derden		50.287	1.866	5.775	-	-	-
Totaal netto		169.685	57.245	39.443	36.921	28.618	149.725
Schoon en Gezond water							
<i>Onderhanden werk</i>							
Cluster landbouw	3.604	1.362	666	649	683	-	-
PFOS sanering Schiphol	2.460	2.456	-	-	-	-	-
Overnemen en afstoten assets	665	434	231	-	-	-	-
KRW fase 1 Reeuwijk	6.540	6.105	40	-	-	-	-
KRW fase 2	3.300	1.864	3.262	4.303	2.848	-	-
Cluster planontwikkeling	900	1.110	600	600	600	-	-
Blauwalgenbestrijding	985	592	330	-	-	-	-
Zwenwater en menginstallaties	490	477	0	-	-	-	-
Watergebiedsplannen 4 Zuid	170	186	0	-	-	-	-
Totaal onderhandenwerk	19.114	14.586	5.129	5.552	4.131	-	-

Investeringsprojecten per cluster x € 1.000	Krediet	t/m 2018 prognose	2019	2020	2021	2022	2023 t/m 2028
Schoon en Gezond water							
<i>Toekomstig werk</i>							
KRW fase 2	-	100	98	197	93	-	-
KRW fase 3	-	-	-	-	0	5.000	25.000
Maatregelen zwemwater	-	-	100	100	100	-	-
Blauwalgenbestrijding	-	-	225	225	225	-	-
Klimaatmaatregelen in polders	-	-	700	700	700	700	-
Totaal toekomstig werk	-	100	1.123	1.222	1.118	5.700	25.000
Totaal Schoon en Gezond water bruto	19.114	14.686	6.252	6.774	5.249	5.700	25.000
Totaal bijdragen derden		5.301	300	-	-	-	-
Totaal netto		9.385	5.952	6.774	5.249	5.700	25.000
Waterketen							
<i>Onderhanden werk</i>							
AWZI Velsen	30.462	29.269	602	-	-	-	-
AWZI Velsen I vervolg	2.050	1.050	2.000	2.000	-	-	-
AWZI Leiden ZW	19.740	18.819	-	-	-	-	-
Cluster Zuiveren Noord Holland	14.674	7.399	5.044	16.705	21.150	13.000	6.400
Cluster Katwijk, Noordwijk en Lisse	8.560	7.853	345	-	-	-	-
Vervangen procesautomatisering	33.800	27.317	5.792	1.038	-	-	-
Cluster Alphen, Nieuwveen en sluitingen (incl. zonneweide awzi Katwijk € 3 mln.)	17.710	12.599	2.435	750	100	-	-
Cluster Zwaanshoek, Aalsmeer en Rijsenho	33.720	32.708	900	-	-	-	-
Veilig werken	3.250	2.349	704	341	-	-	-
AWZI's modificaties (monsternamekasten)	300	150	150	-	-	-	-
AWZI modificaties (meetinstrumenten)	150	250	600	600	600	184	-
AWTG Warmond rooveren	805	513	-	-	-	-	-
AWZI Haarlem Waarderpolder energiefabriek	1.150	157	-	-	-	-	-
Gemaal Geregracht	100	20	-	-	-	-	-
Verbreed GRP+ Heemstede	425	458	-	-	-	-	-
Totaal onderhandenwerk	166.896	140.911	18.572	21.434	21.850	13.184	6.400
<i>Toekomstig werk</i>							
Assetmanagement stelpost AWTS	-	1.900	5.200	5.600	5.900	5.900	24.600
Assetmanagement stelpost AWZI	-	2.500	13.500	17.000	21.500	27.500	232.500
Maatregelen nieuwe stoffen effluent	-	0	1.250	15.000	1.500	-	-
Totaal toekomstig werk	-	4.400	19.950	24.100	28.900	33.400	257.100
Totaal Waterketen bruto	166.896	145.311	38.522	45.534	50.750	46.584	263.500
Totaal bijdragen derden		241	-	-	-	-	-
Totaal netto	166.896	145.070	38.522	45.534	50.750	46.584	263.500
BOD							
<i>Onderhanden werk</i>							
I-project	870	896	30	-	-	-	-
Gemeenlandshuis Spaarndam herontwikkeling compl	182	231	340	390	-	-	-
Implementatie privacy wetgeving (AVG)	150	150	-	-	-	-	-
Vervanging IRIS V&H	200	209	-	-	-	-	-
Implementatie BlueCielo Meridian	160	164	-	-	-	-	-
A2 gezamenlijke infrastructuur	1.200	977	-	-	-	-	-
Cluster Alphen, Nieuwveen en sluitingen	50	48	-	-	-	-	-
Implementatie Bestuurlijk Informatiesysteem	90	46	-	-	-	-	-
Totaal onderhandenwerk	2.902	2.721	370	390	-	-	-
<i>Toekomstig werk</i>							
Waterschapsverkiezingen 2019	-	150	2.250	-	-	-	-
I&A meerjarenraming	-	739	1.560	1.560	1.560	1.560	4.680
Minder uren activeren	-	-	-2.500	-2.500	-2.500	-2.500	-
Corr kapitaallasten inhuur naar vast	-	-	-300	-500	-500	-500	-
Energienutraliteit 2025	-	-	2.500	3.000	4.500	6.000	-
Totaal toekomstig werk	-	889	3.510	1.560	3.060	4.560	4.680
Totaal BOD bruto	2.902	3.610	3.880	1.950	3.060	4.560	4.680
Totaal bijdragen derden		38	390	390	-	-	-
Totaal netto	2.902	3.572	3.490	1.560	3.060	4.560	4.680
Rijnlandbreed							
Onderhanden werk	678.268	535.942	97.365	70.834	55.851	33.346	19.125
Toekomstig werk		7.804	30.948	45.142	62.278	69.180	505.580
Totaal Rijnlandbreed bruto	678.268	543.746	128.063	112.546	117.579	101.776	524.705
Totaalbijdragen derden		122.038	3.911	6.165	10.404	0	200
Totaal Rijnlandbreed netto	678.268	421.707	124.152	106.381	106.975	101.776	524.505

Toelichting investeringsraming

De ramingen van investeringsprojecten zijn vóór aftrek van concernbrede korting. De investeringsprojecten zijn ingedeeld in:

- *Onderhanden werk: in voorbereiding of uitvoering, 90% realisatie verwacht*
Dit zijn afzonderlijke investeringsprojecten waarvoor het bestuur al een voorbereidings- of uitvoeringskrediet heeft verstrekt. De verwachte realisatie is 90% (concernbrede korting) en de kapitaallasten worden voor 90% meegerekend in de exploitatiekosten van MJP en begroting.
- *Toekomstig werk: verwachte kredietaanvragen, 75% realisatie verwacht*
Dit zijn meerjarenramingen van vervangings- en andere programma's, die naar verwachting nodig zijn om de beleidsvoornemens te realiseren. Deze ramingen zijn veelal nog niet uitgewerkt naar afzonderlijke projecten. Het bestuur heeft nog geen krediet verstrekt. De verwachte realisatie is 75% (concernbrede korting) en de kapitaallasten worden voor 75% meegerekend in de exploitatiekosten van MJP en begroting.